

УДК 930(477)(092):[050(477):323.1(477)]“19”
DOI 10.69550/3041-1467.3.304741

Тарас БАТЮК

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (tbatyuk@gmail.com)

ORCID: 0000-0003-4159-5226

ResearcherID: C-1506-2019

Taras BATIUK

PhD (History), Associate Professor, Department of Ukrainian History and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (tbatyuk@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Батюк, Т. (2023). Співпраця Мирона Кордуби з часописом “Громадська думка”. *Axis Europae*, 3, 49–59. doi: 10.69550/3041-1467.3.304741

Bibliographic Description of the Article: Batiuk, T. (2023). Spivpratsia Myrona Korduby z chasopysom “Hromadska dumka” [Cooperation of Myron Corduba with the newspaper “Hromadska Dumka”]. *Axis Europae*, 3, 49–59. doi: 10.69550/3041-1467.3.304741

**СПІВПРАЦЯ МИРОНА КОРДУБИ З ЧАСОПИСОМ
“ГРОМАДСЬКА ДУМКА”**

Анотація. Метою статті є проаналізувати публіцистику М. Кордуби на сторінках львівської газети “Громадська думка”. **Методологія дослідження** спирається на традиційне для історіографічних праць поєднання принципів (історизму та об’єктивності) і методів (загальнонаукових та спеціально-історичних) наукової праці. **Наукова новизна** статті полягає у спробі цілісного осмислення феномену публіцистичної спадщини історика в “Громадській думці”. **Висновки.** Публіцистика М. Кордуби на сторінках “Громадської думки” була присвячена всебічному осмисленню найбільш важливих для українців питань національного буття початку 1920-х років. Насамперед, це була складна проблема подолання широкого спектру наслідків поразки національних змагань на галицьких і наддніпрянських землях. Історик відкидає деструктивні заклики до національного самоприниження, показуючи суб’єктивні та об’єктивні причини втрати українцями власної державності. Він пропонує зробити належні висновки з поразки і рухатися далі шляхом здобуття незалежності. М. Кордуба переконував, що слід самим взяти долю у власні руки, тверезо оцінити несприятливу зовнішньополітичну ситуацію, обличити внутрішні чвари та дати чіткий сигнал західним країнам у наявності консолідованого бачення національної перспективи. Тільки така поведінка, твердить М. Кордуба, поверне до нас повагу європейських партнерів та уможливить налагодження конструктивних взаємин. Цим оптимізмом були позначені і його дописи, присвячені стосункам українців з одвічними суперниками – поляками та росіянами. Він наголошує на потребі пошуку консенсусу з сусідами шляхом побудови рівноправного діалогу та відмови від політики колекціонування національних кривд. Загалом, проаналізовані дописи М. Кордуби показують його як

талановитого публіциста, котрий проникливо діагностував проблеми сучасного йому українства та пропонував дієві рецепти національного одужання.

Ключові слова: М. Кордуба, “Громадська думка”, публіцистика, українсько-польські взаємини, українсько-російські стосунки.

COOPERATION OF MYRON CORDUBA WITH THE NEWSPAPER «HROMADSKA DUMKA»

Abstract. *The purpose of the article is to analyze the journalism of M. Korduba on the pages of the Lviv newspaper “Hromadska Dumka” (“Public Opinion”). The research methodology is based on a combination of principles (historicism and objectivity) and methods (general scientific and special-historical) of scientific work. The scientific novelty of the article consists in an attempt to comprehend the phenomenon of historian’s journalistic heritage in “Hromadska Dumka”. Conclusions. The journalism of M. Korduba on the pages of “Hromadska Dumka” was devoted to the comprehensive analysis of the most important issues for Ukrainians of national life during the early 1920s. First of all, it was a difficult problem to overcome a wide range of consequences of the defeat of the national struggle in the Galician and Transdnestrrian lands. The historian urges against national self-humiliation, showing the subjective and objective reasons for Ukrainians to lose their own statehood. He proposes to make the right conclusions from defeat and move further to gaining independence. M. Korduba convinces that Ukrainians have the fate of their own hands, soberly assess the unfavorable foreign political situation, and urges to step aside from internal conflicts and to give a clear signal to the western countries about the presence of a consolidated vision of the national perspective. As M. Korduba claims, only unity of the Ukrainian nation will gain the respect of European partners and will establish constructive relations. This optimism also marked articles on the relations of Ukrainians with their eternal rivals – the Polish and Russians. He stresses at the need to seek consensus with the neighbors by establishing an equitable national dialogue and rejecting the policy of escalating national atrocities. In general, the analyses of M. Korduba’s writings prove him to be a talented publicist, who was able to diagnose the problems of Ukrainians of his times and offer effective recipes for national recovery.*

Key words: M. Korduba, “Hromadska Dumka”, journalism, Ukrainian-Polish relations, Ukrainian-Russian relations.

Постановка проблеми. Провідною тенденцією сучасного кордубознавства є послідовне розширення кола проблематики історіографічного аналізу. Крім традиційної уваги до різнопланової наукової спадщини видатного галицького історика, дослідники дедалі частіше говорять про потребу аналізу інших аспектів його інтелектуальної біографії. При цьому все більша увага присвячується громадському служінню М. Кордуби, насамперед, його політичній публіцистиці. Присвячена проблемам екзистенції українців у швидкоплинному світі, пошукам оптимальних моделей громадянського порозуміння та взаєминам з найближчими сусідами, ця публіцистика подекуди вражає актуальністю висловлених спостережень.

Аналіз досліджень. З огляду на сказане, публіцистичний доробок М. Кордуби вже неодноразово був у фокусі уваги дослідників його творчої спадщини (Батюк, 2013; Батюк, 2016; Батюк, 2018; Батюк, 2022a; Батюк, 2022b; Тельвак, Педич, 2016, с. 16–21, 48–52, 85–87, 154–162, 184–187, 269–273). Разом із тим, тема “Кордуба-публіцист”

ще далека від свого скільки-небудь повного висвітлення, адже більшість її сюжетів ще чекають самостійного осмислення. Зокрема, надалі мало відомо про співпрацю видатного історика з багатьма українськими періодичними виданнями, що виходили в Галичині у міжвоєнний час.

Метою статті є проаналізувати публіцистику М. Кордуби на сторінках львівської газети "Громадська думка".

Виклад основного матеріалу. Як відомо, в 1919 р. М. Кордуба разом із сім'єю перебрався до Львова, назавжди залишивши окуповані румунами Чернівці. В колишній столиці давньої австрійської провінції він одразу активно занурився у бурхливе громадське життя галицьких українців, котрі болоче переживали втрату короткочасної державності, знемагаючи від надужиття польських окупантів. Володіючи вишуканим публіцистичним пером, знаний історик долучився до осмислення ситуації, що склалася, на сторінках тогочасних українських видань. Протягом цілого 1920 року, на який припало чимало важливих в нашій історії подій, він активно співпрацював з газетою "Громадська думка", що постала як один із медійних органів-двійників, замість забороненого польськими окупантами "Діла". Про вагомість тогочасного публіцистичного голосу М. Кордуби говорить хоча б той факт, що його дописи завжди містилися як передовиці. Ще однією ознакою того непростого часу, що характеризує новопосталу польську "демократію", було те, що свої тексти історик мусів підписувати криптонімами, аргументовано боячись переслідувань з боку нової влади, котра безапеляційно позбавляла своїх опонентів праці та, навіть, свободи.

Теми для публіцистичних дописів М. Кордуби давало саме тогочасне життя, сповнене тривожних для українців новин. Найголоснішою подією кінця 1919 р. стало те, що в листопаді Найвища рада миру в Парижі своїм рішенням віддала Східну Галичину на 25 років під керівництво Польщі, при цьому передбачивши забезпечення прав українців окремим законодавчим статутом. Це рішення стало справжнім потрясінням для представників української галицької інтелігенції, адже знаменувало остаточну поразку національно-визвольної боротьби на зазбручанських теренах в очах західноєвропейського політикуму. Серед зливи емоційних публікацій, що змальовували згадане рішення послів як справжню національну катастрофу, тверезістю аналізу ситуації було позначено роздуми М. Кордуби.

Вказавши на деструктивність закликів ігнорувати очевидне, вчений запропонував натомість можливо спокійно розібратися в суті справи. На його переконання, "не зайвим буде ближше розглянутися по області, котрій Н[айвища] Р[ада] М[иру] присудила бути, довше чи коротше, самоуправною частиною польської держави" (Кордуба, 1920, с. 4). Насамперед, історик пропонує спробувати дати назву призначеній європейськими послами під самоуправління частині західноукраїнських земель. Осмислюючи цю проблему, знаний топономаст М. Кордуба оприявнює факт значною мірою принагідного визначення українських обшарів, що їм би призначалася автономія. З огляду на це, твердить учений, "тоді її звати Галицькою Україною, бо її межі куди вузші, чим межі заселеної Українцями території в давній австрійській провінції, званій Галичиною" (Кордуба, 1920, с. 4). Не можна, вказує публіцист, назвати цю територію й Східною Галичиною, адже її західним кордоном прийнято вважати річку Сян. З огляду на це – "для браку ліпшого імені" – М. Кордуба, з певним дотепом, називає проєктовану автономію Львівською республікою. Її кордони автор вважає "дуже химерними" і до вже наведених аргументів додає ще декілька не менш промовистих, що доводять цілковите ігнорування авторами проєкту історичних,

етнографічних та історичних реалій. По суті, згадана постанова обіймає самоуправне місто Львів і 45 політичних повітів.

Наступною проблемою, на котру звертає увагу М. Кордуба, є спроба реконструкції етнічного складу планованої автономії. При цьому критерієм учений пропонує обрати віросповідну приналежність населення. Таким чином, із загальної кількості мешканців новопосталої автономії, що мала б складати близько 5 млн. чоловік, на українську людність, за розрахунками вченого, припадає виразна більшість – близько 3 млн. або 63,6 %. Розподіл за національностями решти мешканців автономії виглядає наступним чином – 1071000 поляків (22,7 %), 592000 євреїв (12,5 %), 44000 німців (1 %). За цими підрахунками, в майбутньому парламенті такої автономії, вказує М. Кордуба, 2/3 місць мало б належати саме українцям, тоді як полякам – тільки 1/5. Втім, зі знанням реалій тогочасної польської “демократії”, публіцист промовисто додає – “коли би вибори проводилися без надужить” (Кордуба, 1920, с. 5). Та надаремними виявилися нарікання М. Кордуби несправедливості кордонів проєктованої автономії, адже, як відомо, польські політики цілковито проігнорували взяті на себе зовнішньополітичні зобов’язання.

В цій ситуації непевності майбутнього галицьких українців, найбільше уваги М. Кордуба, як аналітичний оглядач “Громадської думки”, присвятив осмисленню нових геополітичних реалій, що склалися в результаті прийнятих на повоєнних мирних конференціях рішень. Вповні очікувано, що вихідним пунктом його розважань були українські інтереси. Досвідчений політик слушно наголосив, що “війна на Сході і розв’язка східноєвропейського питання, се тепер безперечно найважливіша справа загальноєвропейської, чи радше світової політики. На сю проблему звернені під теперішню пору очі та увага найвизначніших дипломатів і державних керманців Західної Європи” (Проблема Східної Європи. I, 1920). На доказ цієї тези М. Кордуба наводить свідчення про десятки локальних конфліктів, що з різною інтенсивністю тривають у регіоні.

Причиною згаданих збройних конфліктів вчений визначає невирішеність місцевих суспільних, політичних і національних проблем. Адже усунення з політичної арени династій Романових і Габсбургів “завалило лишень стіну”, котра до цього часу заслонювала проблеми Центрально-Східної Європи. Далі М. Кордуба перераховує та аналізує найбільш дошкульні проблеми: “1) звільнення від віків поневолених народів, 2) упорядкування суспільного життя на тих самих підвалинах для меншостей, що й для національних більшостей, 3) переміна середньовічного поділу на класи та засобів продукції в модернім і демократичнім дусі, 4) утворення економічних федерацій, не займаючи національного життя поодиноких держав” (Проблема Східної Європи. I, 1920).

Жодна із цих проблем, скрушно підсумовує свій аналіз історик, на Сході Європи так і не була вирішена. Адже західні політики, погано орієнтуючись у ситуації, що склалася на території колишніх імперій Габсбургів і Романових, в своїх висновках цілковито покладалися на думку польських політиків. Таким чином, Польща в очах західного світу стала наслідницею Австро-Угорщини і Росії. Втім, наголошує М. Кордуба, нова держава стала спадкоємицею не тільки території обох тих держав, але й їхньої “смертної недуги”. Пояснюючи останню тезу, публіцист відзначає: “Коли розглянутися по області, обсаженій тепер польською армією [...] побачимо, що чисельне відношення пануючої нації до поневолених тут ще менше корисне для пануючої, як було в Австро-Угорщині та Росії. [...] Коли би сповнено бажання польських політиків, коли би всі ті землі справді мали бути прилучені до Польщі, – то

чиж можна віщувати тій державі іншу долю і інший кінець, як той, що ще так недавно стрінув Австро-Угорщину і Росію?" (Проблема Східної Європи. II, 1920, с. 3).

Таким чином, одним із перших серед сучасників М. Кордуба прозорливо передбачив швидку кризу твореного переможцями нового світопорядку, заснованого на формуванні держав, що включають значну кількість іноетнічного населення. Зі знанням тенденцій розвитку історичних подій на європейському континенті, вчений доводить безперспективність творення нових імперій на місці вже зруйнованих революційними потрясіннями держав. Новим господарям ситуації він дає пораду: "Дасть розв'язку тільки признання повної самостійності всім поневоленим народам та спромога улаштувати у себе дома лад на широкі демократичні основи і перевести потрібні суспільні та економічні реформи" (Проблема Східної Європи. II, 1920, с. 3).

Своє переконання про неможливість справедливого визначення міждержавних кордонів у повоєнній Європі М. Кордуба висловив і в статті з приводу переговорів між Польщею та Радянською Росією. Предметом цих переговорів власне й мали бути українські землі по правий бік Дніпра, котрі планувалося включити до складу Другої Речі Посполитої. Галицький історик піддав різкому осуду заклик деяких польських політиків і публіцистів повернути їхній державі кордони 1772 р., адже це означало б відновлення її імперського характеру. Такі переговори, переконує М. Кордуба, повинні неодмінно враховувати думку місцевого українського населення: "Головною підставою майбутніх переговорів між Польщею і більшовиками має бути заява з боку тих останніх повного *desinteressement* [безкорисливості] що-до земель, котрі лежать на захід від границь історичної Польщі з р. 1772. Долю тих земель вирішить Польща згідно з волею місцевого населення" (Границі з 1772 р., 1920).

Втім, констатує публіцист, імперські амбіції нової польської влади не дають їй подивитися на проблему своїх нових кордонів об'єктивно – крізь призму інтересів місцевого населення. Навпаки, твердить М. Кордуба, нова польська держава претендує на значні обшари українського Правобережжя, що буде означати повернення на ці землі національного гніту. "[...] Бачимо, – пише М. Кордуба, – що непольські землі, про котрих будучину і долю береться рішати польське правління, перевищають властиву Польщу майже втричі простором та вдвоє населенням" (Границі з 1772 р., 1920). Історик вкотре застерігає польську владу, наголошуючи, що такі "заборчі апетити" призведуть до гострого національного антагонізму, котрий у підсумку завдасть непоправної шкоди самому польському державотворенню.

У подібну до Галичини ситуацію потрапили й українські землі Бессарабії, окуповані Румунією. Та ж Мирова конференція в Парижі дала свою згоду, щоби Бессарабію приєднати до Румунії. Оскільки бессарабська справа була довгий час голосною в цілій Східній Європі та, як звертає увагу М. Кордуба, "по часті входить також і в сферу українських інтересів", він знайомить читачів "Громадської думки" з цим питанням. Насамперед, учений наводить свої міркування стосовно назви краю, його територіальних меж, природних умов, історії та етнічного складу (М. Кордуба нараховує 21% українців у Бессарабії, які в двох повітах (Хотинському та Акерманському) мають перевагу над румунами). У підсумку, публіцист доходить висновку, що з цілого обшару Бессарабії саме ці два згадані повіти повинні отримати цілковиту національно-територіальну автономію.

Висловлюючи ці тези, М. Кордуба водночас полемізує з польськими публіцистами, котрі твердили про ідентичність галицької та бессарабської ситуацій і цим виправдовували загарбання Галичини. Історик пояснює: "Коли ж *Gazet-i*

Wieczorn-ій (з 27-го марта) захотілося потягнути паралелю між заняттям Бесарабії Румунами та Східної Галичини Поляками, то ми не маємо проти того нічого замітити, на скільки ходить о сам спосіб переведення сього діла. Коли ж ходить о річеве оправдання, то зазначимо, що в Бесарабії російський перепис виказує все ж таки 48 проц. румунського населення, а в Східній Галичині польський перепис зумів налічити тільки 21 прц. Поляків (римо-католиків)” (Бесарабія, 1920).

Поряд із аналізом зовнішньополітичної ситуації, М. Кордуба багато уваги відводив осмисленню внутрішньополітичних проблем, котрі спіткали українців по завершенню Першої світової війни. Вповні очікувано, що найбільше уваги він приділив тогочасним польсько-українським взаєминам. З неприхованим неспокоєм він віднотовував численні зазіхання польської окупаційної влади на громадянські свободи населення зазбручанських теренів. В розпачливому за тональністю дописі під промовистою назвою “До всіх!”, учений на численних прикладах показував непривабливе обличчя нових господарів краю.

Особливо дошкульною, вказував історик, була ситуація в освітній сфері, котра загрожувала правдивою гуманітарною катастрофою більшості уродженців східногалицьких теренів. Змальовуючи її, М. Кордуба емоційно писав: “Сотки української молодіжи, абсолювентів та абсолювенток гімназій і реальних шкіл вже два роки нидіють без ніякої науки, без спромоги дальшого образования. Без науки і спромоги дальшого образования, бо тенденційно заряджено все потрібне, щоби доступ до всіх культурних засобів, до джерел знання замкнати перед нею на сім колодок. Допущення до студій у вищих школах зроблено залежним від служби у польськiм війську [...]” (До всіх!, 1920).

Більше того, окупаційна влада заборонила українцям доступ також до університетської бібліотеки, котра сотні років за будь-яких режимів завжди була відкритою для освіченої публіки. Така політика, робить невтішні прогнози М. Кордуба, приведе до інтелектуальної деградації українців і матиме “катастрофальні наслідки на цілі десятиліття”, адже інтелігентська верства, помітно винищена вогнем світової війни, не матиме природних джерел для відновлення. Саме цим пояснюється емоційність його апеляції до народів культурного світу: “Кличемо до всіх, що розуміють вагу культури – в імя ідеалів новітнього часу. Кличемо до цілого культурного світа, до всіх. Кличемо до тих, що мали змогу черпати з криниці знання, як і тих, котрим був замуrowаний до неї шлях. Не дайте нас на поталу, не допустіть до кромішньої тьми! Не дайте марніти, загинати і пропадати нашій молоді. Ми ж хочемо тільки волі і світла на нашій прадідній землі” (До всіх!, 1920).

Ще одним приводом для осмислення польсько-українських взаємин для М. Кордуби стала варшавська угода між С. Петлюрою та Ю. Пілсудським. Як і більшість інших політичних оглядачів, історик був занепокоєний таємничістю українських представників, котрі приховали від широкі громадянськості сам хід переговорів і поставили її перед фактом підписання вкрай не вигідних для українців умов. Найбільшим шоком для національної інтелігенції стало добровільне зречення підписантів галицьких теренів на користь польської держави. Висловлюючи загальне обурення, М. Кордуба відзначив: “Але небувале і неприродне те, щоби якийсь народ, починаючи своє державне життя, мусів лишати “поза бортом” найсвідомішу частину своєї землі, зрікатися області, на котрій населення національно найбільше розвинене, території, котра за останні 50 літ була огнищем цілого його культурного і політичного життя, котра у визвольній боротьбі дала йому найліпше вишколених інтелектуальних

робітників, і найкращу армію. А такою частиною України була і є безперечно Галичина. І хоч як карикатурно і неприродно виглядала німецька концепція Польщі без Західної Галичини і Познанщини, без Кракова і Познаня, то ще більше карикатурно виглядає Україна без Східної Галичини" (Польсько-українська умова. I, 1920).

Галицький публіцист наголошує, що як тверезомислячий політик розуміє той факт, коли слабша сторона вповні очікувано поступається більш сильній. Тож українці не можуть не втрачати при укладенні договору з Польщею, котра за підтримки західних держав виграла війну. Та все ж має бути межа для поступок, а втрати повинні бути посилюючими для народу. Україна, твердить М. Кордуба, може й змогла би переболіти втрату Холмщини чи Підляща, Закарпатської України чи Підкарпаття. Але втрати Східної Галичини, що тривалий час була та надалі залишається національним П'ємонтом, вона ніколи не зможе компенсувати. "Такий договір понесе на собі клеймо вимушення з одного, а крайньої легководушності з другого боку, – наголошує історик. – Він не то не принесе збратання, але стане зародком дальших завзятих конфліктів" (Польсько-українська умова. II, 1920).

З огляду на це, М. Кордуба ставить цілком логічне запитання – чи Польщі потрібне справжнє порозуміння народу з народом, держави з державою, чи тільки фікція договору для маскуванню імперських цілей? Якщо йдеться все-ж про шире бажання налагодити надірвані війною польсько-українські взаємини, твердить історик, то польським елітам слід одностайно відмовитися від своїх планів інкорпорувати східногалицькі терени. Акумулюючи тогочасні настрої зазбручанської інтелігенції, М. Кордуба дає пораду політичним елітам: "Тому не слід ставити неможливих до переведення вимог, не перетягати струни! Краще заздалегідь перевести основну ревізію умови з 22 квітня, як опісля зазнати немилих несподіванок та закидати Українцям недотримання угоди. Се ясно і одверто сказати ми вважали за обов'язок народної честі. Розуму, поміркованню, зрозумінню можливого й неможливого! Так кличемо нині до польського народу, до польського правління, до будівничих польської держави" (Польсько-українська умова. II, 1920).

Критику квітневої угоди М. Кордуба продовжив і в наступних передовицях "Громадської думки". Поява його дописів були викликана успішним просуванням польських військ на Правобережну Україну. Осмислюючи причини такого неочікуваного розвитку подій, учений вказує на хронічне неврахування більшовиками минулих помилок імперської влади, що в короткому часі знеохотило українців до нових господарів Росії. Тож історик застерігає поляків від поведінки попередніх окупантів, показуючи їхню сумну долю. Він укотре наголошує на потребі побудови рівноправного міжнаціонального діалогу: "Тільки отверта, щира і ясна згода народу з народом, закріплена певними гарантіями та основною переминою цілої дотеперішньої політики і тактики може тут ще числити на вражіння. Варшавський тайний договір з 22 квітня вже стрінувся з однодушним осудом цілого українського народу без різниці партій. На нім будувати нову еру польсько-українських взаємин було би кари гідною утопією, самодурством, наївним самообманом. Теперішній похід польського війська на Україну може щойно витворити підставу до правдивої польсько-української умови на дальшу мету" (Над Дніпро!, 1920).

Не менш болочими для українців були і їхні взаємини зі східними сусідами, що також стало темою публіцистичних роздумів М. Кордуби. Як і належить історик, вчений насамперед занурюється в історію українсько-російських контактів. Як і решта тогочасних інтелектуалів, етапною подією він назвав перехід Хмельницького

під російський протекторат, назвавши його “фатальною для України хвилею” (Україна і Московщина. I, 1920). Цю фатальність він пояснює несумісністю цивілізаційних кодів українців і росіян, адже “закостеніла” Москва не могла уявити собі іншого укладу життя крім свого московського: “Москалі ніколи не були в силі, не кажемо вже зрозуміти місцеві політичні і культурні інтереси прилучених до своєї держави народів, але хоч би просто жити з ними в буденнім життю” (Україна і Московщина. I, 1920).

Далі М. Кордуба стисло аналізує ставлення до “українського питання” в середовищі російських інтелектуалів XIX – початку XX ст. Його висновок невтішний – навіть російські романтики (Герцен і Бакунін) сприймали політичні амбіції своїх слов’янських братів за прояв їхньої несерйозності. А вже їхні інтелектуальні нащадки з другої половини XIX ст. до українських політичних аспірацій поставилися відверто вороже і ця ворожість лише зростала разом із інституційним становленням українського руху. “Відколи ж російські революційні гурти станули на більше реальний ґрунт, – відзначив М. Кордуба, – відколи від абстрактних теорій стали переходити до практичного життя і діяльності, від тоді їхнє відношення до українства становиться все більше негативно вороже” (Україна і Московщина. II, 1920).

Метою свого екскурсу в історію “українського” питання в Росії вчений вважав необхідність заперечити найбільш популярні тези місцевих москвофілів і наддніпрянських малоросів: “Ми довше зупинилися на перегляді програм і тактики найлівіших найбільше поступових кругів великоруської суспільності в українській справі, щоби розбити наївні ілюзії і безпідставні надії на підмогу тих кругів у розв’язці українського питання, в будівництві української державності” (Україна і Московщина. III, 1920). Велика російська революція, завершує свій історичний огляд М. Кордуба, не перемінила орієнтації великоруської суспільності в українській справі, а “коли де бачимо зміни в відношенні та настроях, то зовсім не на ліпше, а навпаки на гірше” (Україна і Московщина. III, 1920). З огляду на це, твердить історик, слід всіляко поборювати москвофільські орієнтації серед українських політиків. На його переконання, віра в прихильність до українства “московського ліберала” є не лише наївною, але й вкрай небезпечною з огляду на історичний момент, що його переживають українці.

В тогочасній ситуації поразки національно-визвольних змагань значна частина інтелігенції почала пропагувати ідею федеративного об’єднання українців з іншими, насамперед, сусідніми народами. Ці заклики до укладання різного роду реальних і фантастичних союзів стали справжньою політичною модою початку 1920-х років. Тож не випадково М. Кордуба, з властивим собі аналітичним підходом до вирішення будь-якої проблеми, звернувся і до цього питання, докладно проаналізувавши історичні та правові аспекти федералізму. Насамперед, він деконструє ідею федералізму як універсальний політичний лік для недержавних народів. На його тверде переконання, популярність федеративних гасел в українському випадку була завжди породженням зневіри. Федеративні гасла, наголошує М. Кордуба, “проповідують у нас головно ті політики, котрі не зовсім звикли працювати над освідомленням народніх мас і серед них-же шукати сил до боротьби з політичними переможцями, а всю доцільність своєї політики добачували скорше в умовах з держцями власти, в пактах, концесіях, нових ерах...” (Федерація чи самостійність? I, 1920).

Особливо історик дивується тим українським політикам, що незважаючи на столітній досвід національного закріпачення, надалі шукають федеративного зв’язку з Росією, котра у більшовицькому виданні перейняла всі імперські інстинкти держави Романових. Ділячись з читачем своїм нерозумінням таких діячів, М. Кордуба зазначає:

“Попадаються також і такі типи, що федерацію з Росією уважають не тільки як тимчасовий порятунк, як *malum necessarium*, але таку розв'язку українського питання ставлять куди ліпшу, чим повну самостійність України, кажучи, що ми надто слабкі, надто мало політично вироблені, щоби утримати свою зовсім окрему державність” (Федерація чи самостійність? I., 1920).

Переконуючи читача “Громадської думки” в нереальності укладання рівноправного союзу зі східним сусідом, М. Кордуба твердить, що федерація України з Московщиною, тобто відновлення давньої Росії в формі федеративної держави, хоч би на найкорисніших початкових умовах, викликала би вже від самого початку гостру внутрішню боротьбу за перемогу. Змальовуючи хід цієї боротьби та апелюючи до сумного досвіду одвічного українсько-російського протистояння, історик пише: “А що між Московщиною та Україною крім економічних та політичних, є ще й національні противенства, боротьба проявилася би на всіх трьох областях, на тій останній, очевидно, найсильніше. Як все і всюди, практичне життя перейшло би дуже швидко над паперовою умовою до денного порядку. На кожному кроці приходилося би змагатися не тільки із-за порушення компетенцій обласної законодавчої та виконавчої влади, але й за найдрібніші буденні справи. До того національну боротьбу треба би вести не тільки на вні, але й у нутрі, самим між собою, з огляду на існування у нас літературного москвофільства, котре заперечує нашу національну окремішність, і котре находило би сильну піддержку з боку московського центра. Отся боротьба вимагала би страшного напруження сил, з’їдала би цілу нашу енергію, спинювала би наш природній розвій. А чим вона кінчилася би не тяжко предвидіти, знаючи відносини засобів обох суперників. Не треба бути аж пророком, щоби перед сказати, що повторилися би часи Руїни, може у прискіпшенім темпі” (Федерація чи самостійність? II., 1920).

Усвідомлюючи ці реальні ризики, запитує М. Кордуба, чи можна хоч на хвилину сумніватися, до чого українцям у той неспокійний час слід змагати та чого найбільше боятися? Відповідаючи політичним романтикам, він наголошує: “Федерація незла річ, але тільки між рівними контрагентами. Спілка слабого з сильним все і всюди кінчиться закріпощенням слабого” (Федерація чи самостійність? II., 1920).

В цих умовах загального скепсису щодо державотворчих можливостей українців, історик був одним із небагатьох, хто пропагував гасло орієнтації винятково на власні сили. Він переконував, що слід самим взяти долю у власні руки, тверезо оцінити несприятливу зовнішньополітичну ситуацію, залишити внутрішні чвари та дати чіткий сигнал західним країнам у наявності консолідованого бачення національної перспективи. Тільки така поведінка, твердить М. Кордуба, поверне до нас повагу європейських партнерів та уможливить конструктивний політичний діалог: “Антанта чекає на наш іспит політичної зрілості, приглядаючися тепер з боку, на скільки ми самі виявимо державно-творчу силу і аж опісля скаже своє важке слово. Коли ж ми прозаявимо ще й сей корисний момент, коли збойкотуємо будування України тому тільки, що за се діло тепер взялися особи і чинники декому менше симпатичні, з котрими маємо великі розрахунки – то, очевидно, й ця справа покінчиться невдачно і світ перейде над нами до денного порядку” (Англія і Схід Європи. II, 1920).

Висновки. Публіцистика М. Кордуби на сторінках “Громадської думки” була присвячена всебічному осмисленню найбільш важливих для українців питань національного буття початку 1920-х років. Насамперед, це була складна проблема подолання широкого спектру наслідків поразки національних змагань на галицьких і наддніпрянських землях. Історик відкидає деструктивні заклики до національного

самоприпинення, показуючи суб'єктивні та об'єктивні причини втрати українцями власної державності. Він пропонує зробити належні висновки з поразки і рухатися далі шляхом здобуття незалежності. М. Кордуба переконував, що слід самим взяти долю у власні руки, тверезо оцінити несприятливу зовнішньополітичну ситуацію, облишити внутрішні чвари та дати чіткий сигнал західним країнам у наявності консолідованого бачення національної перспективи. Тільки така поведінка, твердить М. Кордуба, поверне до нас повагу європейських партнерів та уможливить налагодження конструктивних взаємин. Цим оптимізмом були позначені і його дописи, присвячені стосункам українців з одвічними суперниками – поляками та росіянами. Він наголошує на потребі пошуку консенсусу з сусідами шляхом побудови рівноправного діалогу та відмови від політики колекціонування національних кривд. Загалом, проаналізовані дописи М. Кордуби показують його як талановитого публіциста, котрий проникливо діагностував проблеми сучасного йому українства та пропонував дієві рецепти національного одужання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Batiuk, T.** (2018). Myron Korduba's cooperation with the newspaper "Dilo". *Східноєвропейський історичний вісник*, 7, 40–45.
- Батюк, Т.** (2013). Співпраця Мирона Кордуби з газетою "Буковина". *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*, 20, 147–151.
- Батюк, Т.** (2016). Публіцистичне кредо Мирона Кордуби (віденсько-буковинський період). *Scriptorium nostrum*, 2 (5), 26–47.
- Батюк, Т.** (2022a). Мирон Кордуба – співробітник "Краківських вістей". *Актуальні питання гуманітарних наук*, 50, 4–10.
- Батюк, Т.** (2022b). Співпраця Мирона Кордуби з "Літературно-науковим вісником". *Актуальні питання гуманітарних наук*, 59, 12–18.
- Кордуба, М.** (1920). Бесарабія. *Громадська думка*, 80, 1.
- Кордуба, М.** (1920). Границі з 1772 р. *Громадська думка*, 75, 1.
- Кордуба, М.** (1920). До всіх! *Громадська думка*, 97, 1.
- Кордуба, М.** (1920). II. Англія і Схід Європи. *Громадська думка*, 137, 1.
- Кордуба, М.** (1920). Львівська республіка. *Громадська думка*, 24, 4–5.
- Кордуба, М.** (1920). Над Дніпро! *Громадська думка*, 106, 1.
- Кордуба, М.** (1920). Польсько-українська умова. I. *Громадська думка*, 101, 1.
- Кордуба, М.** (1920). Польсько-українська умова. II. *Громадська думка*, 102, 1.
- Кордуба, М.** (1920). Проблема Східної Європи. I. *Громадська думка*, 58, 1.
- Кордуба, М.** (1920). Проблема Східної Європи. II. *Громадська думка*, 59, 2–3.
- Кордуба, М.** (1920). Україна і Московщина. I. *Громадська думка*, 125, 1.
- Кордуба, М.** (1920). Україна і Московщина. II. *Громадська думка*, 126, 1.
- Кордуба, М.** (1920). Україна і Московщина. III. *Громадська думка*, 127, 1–2.
- Кордуба, М.** (1920). Федерація чи самостійність? I. *Громадська думка*, 150, 1.
- Кордуба, М.** (1920). Федерація чи самостійність? II. *Громадська думка*, 151, 1.
- Тельвак, В., Педич, В.** (2016). *Львівська історична школа Михайла Грушевського*. Львів.

REFERENCES

- Batiuk, T.** (2013). Spivpratsia Myrona Korduby z hazetoiu "Bukovyna" [Cooperation of Miron Korduby with the newspaper "Bukovina"]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*, 20, 147–151. [in Ukrainian].

Batiuk, T. (2016). Publitsystychnе kredo Myrona Korduby (vidensko-bukovynskyi period) [The journalistic credo of Miron Korduba (Viennese-Bukovinian period)]. *Scriptorium nostrum*, 2 (5), 26–47. [in Ukrainian].

Batiuk, T. (2018). Myron Korduba’s cooperation with the newspaper “Dilo”. *Skhidnoievropeiskyi istorychnyi visnyk*, 7, 40–45. [in English].

Batiuk, T. (2022a). Myron Korduba – spivrobotnyk “Krakivskykh vistei” [Myron Korduba – employee of “Krakow News”]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 50, 4–10. [In Ukrainian].

Batiuk, T. (2022b). Spivpratsia Myrona Korduby z “Literaturno-naukovym vistnykom” [Cooperation of Myron Korduba with “Literary and scientific herald”]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 59, 12–18. [In Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Anhliia i Skhid Evropy. II. [England and the East of Europe]. *Hromadska dumka*, 137, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Besarabiia [Besarabiia]. *Hromadska dumka*, 80, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Do vsikh! [To all!]. *Hromadska dumka*, 97, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Federatsiia chy samostiinist? I. [Federation or independence? I]. *Hromadska dumka*, 150, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Federatsiia chy samostiinist? II. [Federation or independence? II]. *Hromadska dumka*, 151, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Hranytsi z 1772 r. [Borders since 1772]. *Hromadska dumka*, 75, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Lvivska respublyka [Lviv republic]. *Hromadska dumka*, 24, 4–5. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Nad Dnipro! [Above the Dnieper!]. *Hromadska dumka*, 106, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Polsko-ukrainska umova. I. [Polish-Ukrainian condition. I]. *Hromadska dumka*, 101, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Polsko-ukrainska umova. II. [Polish-Ukrainian condition. II]. *Hromadska dumka*, 102, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Problema Skhidnoi Yevropy. I [Problem of Eastern Europe. I]. *Hromadska dumka*, 58, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Problema Skhidnoi Yevropy. I [Problem of Eastern Europe. I]. *Hromadska dumka*, 59, 2–3. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Ukraina i Moskovshchyna. I. [Ukraine and Moscow Region. I]. *Hromadska dumka*, 125, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Ukraina i Moskovshchyna. II. [Ukraine and Moscow Region. II]. *Hromadska dumka*, 126, 1. [in Ukrainian].

Korduba, M. (1920). Ukraina i Moskovshchyna. III. [Ukraine and Moscow Region. III]. *Hromadska dumka*, 127, 1–2. [in Ukrainian].

Telvak, V., & Pedych, V. (2016). *Lvivska istorychna shkola Mykhaila Hrushevskoho* [Lviv historical school of Mykhailo Hrushevsky]. Lviv. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22 лютого 2023 р.
Стаття рекомендована до публікації 18.12.2023.